

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
ЮРИДИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

НАУКОВИЙ ВІСНИК
УЖГОРОДСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ

Серія

ПРАВО

Випуск 22

Частина II

Том 1

Ужгород-2013

Журнал включено до переліку наукових фахових видань України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук з юридичних дисциплін.

Постанова Президії ВАКУ України № 205/5 від 08 червня 2005 року.

Проведено перереєстрацію видання, Постанова Президії ВАКУ України № 105/3 від 08 липня 2009 року.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор:	Бисата Ю.М. – д.ю.н., професор
Заст. гол. редактора:	Гарагонич О.В. – к.ю.н., доцент
Вчений секретар:	Белов Д.М. – д.ю.н., доцент
Члени редакції:	Бобровник С.В. – к.ю.н., професор
	Буденя С.Б. – к.ю.н., доцент
	Воронова Л.К. – д.ю.н., професор, академік Академії правових наук України
	Гомонай В.В. – к.ю.н., доцент
	Грепа Я.В. – к.ю.н., доцент
	Грошевий Ю.М. – д.ю.н., професор, академік Академії правових наук України
	Дзера О.В. – д.ю.н., професор, член-кореспондент Академії правових наук України
	Колодуба М.І. – д.ю.н., професор, член-кореспондент Академії правових наук України
	Колодій А.М. – д.ю.н., професор
	Кубічек П. – к.ю.н., професор, Університет імені Я.А. Коменського, м. Братислава (Словачька Республіка)
	Лазур Я.В. – д.ю.н., професор
	Лемак В.В. – д.ю.н., професор, член-кореспондент Академії правових наук України
	Марек К. – к.ю.н., професор, Університет імені Т.Г. Масарика, м. Брно (Чеська Республіка)
	Марцеляк О.В. – д.ю.н., професор
	Мигровка Я.В. – к.ю.н., доцент
	Наліничак М.М. – к.і.н., доцент
	Патакійова М. – професор, доктор права, к.ю.н., проректор Університету імені Я.А. Коменського, м. Братислава (Словачька Республіка)
	Петришин О.В. – д.ю.н., професор, академік Академії правових наук України
	Праневічєне Б. – к.ю.н., професор, Університет імені Миколая Ромулеса, м. Вільнюс (Литовська Республіка)
	Рогач О.Я. – д.ю.н., професор
	Семерак О.С. – к.ю.н., професор
	Сідак М.В. – д.ю.н., професор
	Скрипнюк О.В. – д.ю.н., професор
	Фянквн В.Г. – к.ю.н., професор
	Чечерський В.І. – к.ю.н., доцент
	Ярема В.І. – д.е.н., професор

Рекомендовано до друку

Вченою радою Державного вищого навчального закладу

«Ужгородський національний університет», протокол № 10 від 30 квітня 2013 року.

Свідectво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації серія ВК № 7992, видане Державним комітетом телебачення і радіомовлення 09.10.2003 р.

Верба-Стор О.Б. ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЗВЕРНЕННЯ СТЫГНЕННЯ НА НАЛЕЖНІ БОРЖНИКОВІ ВІД ІНШИХ ОСІБ ГРОШОВІ КОШТИ, ЩО ЗНАХОДЯТЬСЯ НА РАХУНКАХ, ТА ІНШЕ МАЙНО ЗА СУДОВИМИ РІШЕННЯМИ У ЦИВІЛЬНИХ СПРАВАХ.....	191
Гаврилюк М.І. ДО ПИТАННЯ ПРО ОЗНАКИ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ ПРАВА ВЛАСНОСТІ НА ЗЕМЕЛЬНІ ДІЛЯНКИ В УКРАЇНІ.....	196
Ганкевич О.М. СУДОВО-ГЕНЕТИЧНА ЕКСПЕРТИЗА У СПРАВАХ ПРО ОСПОРЮВАННЯ БАТЬКІВСТВА (МАТЕРИНСТВА) : ЗАКОНОДАВСТВО ТА СУДОВА ПРАКТИКА.....	199
Гофман Ю.Б. ТРЕТСЬОДЕСЯТИЛІТТЯ НЕЗАЛЕЖНОСТІ УКРАЇНИ: ЗМІНИ У ПРАВОВОМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СВОБОДИ СОВІСТІ.....	204
Бисага Ю.М., Гуті К.І. ДОГОВІР РЕНТИ У МІЖНАРОДНОМУ ПРИВАТНОМУ ПРАВІ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ РІЗНИХ КРАЇН: ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ.....	209
Діковська І.А. СЕХ MERCATORIA –ДЖЕРЕЛО РЕГУЛОВАННЯ МІЖНАРОДНИХ КОМЕРЦІЙНИХ ДОГОВОРІВ.....	213
Заверуха С.В. НЕУСТОЙКА ЯК ПІТРАФ І КОМПЕНСАЦІЯ ЗА ДОГОВОРАМИ ПРО ПЕРЕДАЧУ МАЙНА У ВЛАСНІСТЬ.....	216
Заборняк Н.Б. ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ КАПІТАЛЬНОГО БУДІВНИЦТВА ЖИТЛА НА ОСНОВІ ФОНДУ ФІНАНСУВАННЯ БУДІВНИЦТВА: СУТНІСТЬ ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРАВОВІДНОСИН.....	220
Біцьків О.В. ЖИТЛО ЯК ОБ'ЄКТ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВОВІДНОСИН.....	223
Ільчишко Г.О. ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «СТРАХОВА ПОСЛУГА».....	227
Кизилова Е.С. ІПОТЕКА ДВИЖИМОГО ІМУЩЕСТВА КАК ОСОБЕННЫЙ ВИД ЗАЛОГА.....	231
Кіснатий Д.І. ІНВЕСТИЦІЙНІ ФОНДИ ДОГОВІРНОГО ТИПУ: ІСТОРІЯ ТА СУЧАСНИЙ СТАН РОЗВИТКУ.....	235
Кібішевський С.С. ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ ПРАВА НА ОСОБИСТІ ПАПЕРИ.....	241
Корост С.О. ПРАВОСУДДЯ В ЦИВІЛЬНИХ СПРАВАХ, ЦИВІЛЬНЕ СУДОЧІНСТВО ТА ЦИВІЛЬНИЙ ПРОЦЕС: ПРОБЛЕМИ СІНВІДНОШЕННЯ В АСПЕКТІ ВИВЧЕННЯ ПИТАННЯ ЇХ ЕФЕКТИВНОСТІ.....	245
Маслова-Юрченко К.О. ЕВОЛЮЦІЯ ТЕРМІНУ «АНДЕРРАЙТІНГ ЦІННИХ ПАПЕРІВ» В ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ.....	248
Михайлюк Г.О. ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ ОКРЕМИХ АСПЕКТІВ ПРАВОВОГО РЕГУЛОВАННЯ ОБ'ЄКТІВ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ: СУЧАСНИЙ СТАН ВІТЧИЗНЯНОГО ЗАКОНОДАВСТВА ТА МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД.....	252
Мушка Т.О. ВИБІР У МЕХАНІЗМІ ВИКОНАННЯ АЛЬТЕРНАТИВНОГО ЗОБОВ'ЯЗАННЯ.....	256
Несіт К.Г. ПРАВО ВЛАСНОСТІ У ЦИВІЛЬНОМУ КОДЕКСІ УКРАЇНИ: ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ТА ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ.....	260
Петров С.В. ДО ПИТАННЯ ПРО ПРИМУСОВЕ ПРИПІНЕННЯ ГОСПОДАРСЬКИХ ТОВАРИСТВ.....	263
Позова Д.Д. ПРОДО ПРОБЛЕМИ КОНТРАФАКЦІЇ У СФЕРІ ПРОМІСЛОВОЇ ВЛАСНОСТІ.....	268
Примак В.Д. СУДОВА ПРАКТИКА З ВИЗНАЧЕННЯ РОЗМІРУ ВІДПОКУДАННЯ МОРАЛЬНОЇ ШКОДИ КРИЗЬ ПРІЗМУ ЗАСАД СПРАВЕДЛИВОСТІ, РОЗУМНОСТІ І ДОБРОСОВІСНОСТІ.....	271
Реріхова М. СПАДЩИНА В СЛОВАЦЬКІЙ РЕСПУБЛІЦІ.....	275
Рогач І. ОСНОВНІ ОЗНАКИ ПЕРЕХОДУ НА ЦИФРОВЕ ТЕЛЕВІЗІЙНЕ МОВЛЕННЯ У СЛОВАЦЬКІЙ РЕСПУБЛІЦІ В КОНТЕКСТІ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ.....	280
Терефенко О.Р. ПРАВО ЗВОРОТНОЇ ВИМОГИ (РЕГРЕСУ) ДЕРЖАВИ ДО ЇЇ ПОСАДОВИХ АБО СЛУЖБОВИХ ОСІБ: ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ РЕАЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ.....	285
Гонісеня Є.Д. ЗВІЛЬНЕННЯ ДІТЕЙ ВІД ОБОВ'ЯЗКУ УТРИМУВАТИ БАТЬКІВ (УСІНОВЛЮВАЧІВ) (ст. 204, 206 СК УКРАЇНИ).....	288

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Конституція України від 26.06.1996 р. № 254/96-ВР [Текст] // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30 – Ст. 141.
2. Шевченко Я. М. Проблеми вдосконалення правового регулювання права приватної власності [Текст] : монографія / Я. М. Шевченко, М. В. Венецька, І. М. Кучеренко. – К., 2002. – 321 с.
3. Чикильдина А. Ю. Конституційно-правове регулювання права частної собственности на земельные участки граждан и их объединений [Текст] / А. Ю. Чикильдина // Вопросы государственного и муниципального управления. – 2009. – № 3. – С. 123–126.
4. Рулев А. И. Судебное толкование права в механизме защиты прав и свобод человека (проблемы теории и практики) [Текст] : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. / А. И. Рулев. – Саратов, 2009. – 196 с.
5. Вавилин Е. В. Осуществление и защита гражданских прав [Текст] / Е. В. Вавилин. – М., 2009. – 163 с.
6. Крапан Г. С. Конституційно-правовые основы защиты прав граждан на землю [Текст] : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02 / Г. С. Крапан. – М., 2009. – 21 с.
7. Цивільне право. Загальна частина [Текст] / [за редакцією проф. Підпригори О. А. і Бобрової Д. В.]. – К., 1995. – 322 с.
8. Цивільне право України [Текст] : підручник : у 2-х кн. / [за ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнєцової]. – К. : Юрінком Інтер, 2002. – Кн. 1. – 640 с.
9. Монгуш, Б. С. Функциональное содержание средств защиты гражданских прав [Текст] / Б. С. Монгуш // Юридическая наука. – 2012. – № 1. – С. 54-57.
10. Про оренду землі : Закон України від 06.10.1996 року № 161-XIV [Текст] // ВВР. – 1996. – № 46-47 – Ст. 282.
11. Теорія держави та права [Текст] : учеб. / [под ред. Н. И. Матузова, А. В. Малько]. – М., Юрист, 2011. – 465 с.
12. Про прокуратуру : Закон України від 05.11.1991 року № 1789-XII [Текст] // ВВР. – 1991. – 1991. – № 53 – Ст. 793.

УДК 347.61/64

СУДОВО-ГЕНЕТИЧНА ЕКСПЕРТИЗА У СПРАВАХ ПРО ОСПОРИВАННЯ БАТЬКІВСТВА (МАТЕРИНСТВА) : ЗАКОНОДАВСТВО ТА СУДОВА ПРАКТИКА
FORENSIC GENETIC EXAMINATION IN CASES OF CONTESTED PATERNITY (MATERNITY): LAW AND LITIGATION

Ганкевич О.М.,
викладач кафедри суворитства
Юридичного інституту
Цирихатського національного університету імені Василя Стефаника

Стаття присвячена судово-генетичній експертизі у справах про оспорування батьківства (материнства), а також питанням, які виникають в судовій практиці та в законодавстві України. Основною метою статті є визначення, на основі теоретичного аналізу та з урахуванням правозастосовної практики, проблемних аспектів призначення та проведення генетичних експертиз у справах про оспорування батьківства (материнства).

У дослідженні авторами запропоновано узгодити законодавство і направити судову практику на однакове застосування норм ЦПК України.

Ключові слова: оспорування батьківства, материнства, судово-медична експертиза, генетична експертиза, висновок експерта, судова практика.

Статья посвящена судебно-генетической экспертизе по делам об оспаривании отцовства (материнства), а также вопросам, возникающим в судебной практике и в законодательстве Украины. Основной целью статьи является определение, на основе теоретического анализа и с учетом правоприменительной практики проблемных аспектов назначения и проведения генетических экспертиз по делам об оспаривании отцовства (материнства).

В исследовании авторами предложено согласовать законодательство и направить судебную практику на единообразное применение норм ГПК Украины.

Ключевые слова: оспаривание отцовства, материнства, судебно-медицинская экспертиза, генетическая экспертиза, заключение эксперта, судебная практика.

The article is dedicated forensic genetic testing in cases of contested paternity (maternity), as well as issues arising in the jurisprudence and legislation of Ukraine. The main purpose of the article is to determine on the basis of theoretical analysis and considering law enforcement purposes and problematic aspects of genetic testing in cases of contested paternity (maternity).

The study authors suggested harmonize legislation and judicial practice guide for uniform application of the CPC of Ukraine.

Key words: contesting paternity, maternity, forensic examination, genetic examination, expert opinion, litigation.

Постановка проблеми. Для цивільного судочинства у справах про оспорування батьківства (материнства) надзвичайно важливим та головним доказом є висновок експерта, який складається за результатами проведеної генетичної експертизи.

Водночас варто констатувати, що сьогодні досить детально регламентована процедура призначення і проведення експертизи у справах про оспорування батьківства (материнства) на практиці «дає збій» та призводить до неправильного застосування судами

норм процесуального права. Так, у судовій практиці зустрічаються випадки, коли ухвали про призначення експертизи не виконуються і суди, не реагуючи на цю обставину, ухвалюють рішення про відмову у задоволенні позову. Іншою проблемою, пов'язаною з проведенням експертизи в справах про оспорювання батьківства (материнства) та подальшим дослідженням у судовому засіданні висновку експерта, є ухилення однієї із сторін від участі в експертизі. Фактично на практиці може виникнути ситуація, коли сторони, зокрема відповідач, або заперечують проти проведення експертизи, або не заперечуючи проти її проведення, систематично не з'являється до експерта для забору об'єкта дослідження.

Аналіз досліджень даної проблеми. Науковий аналіз проблем генетичної експертизи у цивільному судочинстві був предметом у дослідженнях учених: Л. Вербова, А. Грачева, І. Гриншина, П. Іванова, С. Гуртова, С. Фесенко та ін. Проте жоден із науковців в науці цивільного процесуального права не проводив комплексного дослідження питання призначення генетичної експертизи у справах про оспорювання батьківства (материнства).

Постановка мети. Основною метою статті є визначення, на основі теоретичного аналізу та з урахуванням правозастосовної практики, проблемних аспектів призначення та проведення генетичних експертиз у справах про оспорювання батьківства (материнства).

Виклад основного матеріалу. Найбільш поширеним видом судово-медичної експертизи спірного батьківства, спірного материнства, з огляду на одержання чіткої відповіді на питання, чи є конкретна особа батьком дитини, є проведення генетичної експертизи.

Генотипоскопічна експертиза (генетична експертиза) – це індивідуальна ідентифікація (сверідна генетична паспортизація), встановлення спорідненості по крові на рівні дослідження структури дезоксирибонуклеїнової кислоти (ДНК). Цей вид експертизи дозволяє не тільки категорично виключити батьківство, а й здійснити позитивне встановлення обох батьків та спорідненість по крові взагалі (ідентифікацію особи), а також діагностику спадкових хвороб у плода на ранніх стадіях вагітності. Перевагами генотипоскопічної експертизи щодо традиційних методів (імунологічних досліджень) є більш конкретні висновки, висока чутливість методів, можливість дослідження декількох зразків.

В Україні при проведенні генотипоскопічних експертиз застосовуються два методи: 1) метод геномної дактилоскопії, порядок застосування якого регламентовано Методичними вказівками МОЗ України «Вивчення зразків крові методом геномної дактилоскопії» [1]; 2) метод ампліфікації високополіморфних локусів ДНК, порядок застосування якого регламентовано методичними вказівками МОЗ України «Використання ампліфікації високополіморфних локусів ДНК в судово-медичній експертизі рідкої крові» [2].

Суд призначає експертизу за заявою осіб, які беруть участь у справі. Судова практика демонструє,

вно в переважній більшості справ з клопотанням про призначення судово-генетичної експертизи до суду звертається позивач (претензіант позивача). Водночас судді з'ясовують позицію відповідача щодо проведення такої експертизи [3]. За наявності відповідного клопотання позивача і незаперечення суд призначає проведення експертизи відповідною ухвалою.

При цьому особам, які беруть участь у справі, відповідно до ч.3 ст. 143 ЦПК України, дозволено подати суду питання, на які потрібна відповідь експерта. Кількість і зміст питань, за якими має бути проведена експертиза, остаточно визначається судом, що й відображається в змісті ухвали про призначення судово-генетичної експертизи.

На вирішення генотипоскопічної експертизи можуть ставитися наступні питання:

1) Чи походять надані біологічні об'єкти (такими біологічними об'єктами можуть бути: кров рідка та висушена, слина, сперма, зразки тканин (м'язова, кісткова) та внутрішніх органів (печінка, серце тощо), волосся, сліди біологічного походження наречових доказів (гампони з піхви, ротової порожнини, прямої кишки) від конкретної особи?

2) Чи є батьком (матір'ю) дитини конкретна особа?

3) Чи походить дитина від конкретного батька (матері)?

4) Чи належать залишки трупа конкретній людині (в контексті ст. 137 СК України)?

Водночас аналіз ухвал про призначення судово-генетичних експертиз засвідчує, що судді ставлять лише одне питання, на яке потрібна відповідь експерта: **чи є конкретна особа батьком (матір'ю) дитини?** Таке питання в більшості випадків формується наступним чином: «Чи є ОСОБА_1, ІНФОРМАЦІЯ_1, уродженець с. Глибокій Потік, Тячівського району, Закарпатської області, України, батьком малолітньої ОСОБА_4, ІНФОРМАЦІЯ_3, уродженки смт. Сологівно, Тячівського району, Закарпатської області, України» [4] або «Чи являється ОСОБА_1 біологічним батьком малолітнього ОСОБА_3 ІНФОРМАЦІЯ_1» [5].

Після постановлення ухвали вона надсилається експертам конкретного бюро судово-медичної експертизи разом з матеріалами цивільної справи.

Далі експерт працює у чітко визначеній послідовності: 1) ознайомлюється з наданими судом документами; 2) збирає анамнез (перенесені захворювання, трансфузії крові тощо); 3) здійснює відбір крові і слини; 4) проводить аналіз крові, а при необхідності і слини; 5) складає експертний висновок. При цьому правила проведення експертизи спірного батьківства (материнства) передбачають забір крові і слини в осіб, які проходять у справі, тільки при одночасному їх прибутті до відділення судово-медичної імунологічного бюро судово-медичної експертизи (п.2.5.5 Правил МОЗ №6 від 17.01.1995 р.).

За результатами проведеного дослідження експерт готує мотивований письмовий висновок, який подається до суду та приєднується до справи.

Проте така чітко врегульована процедура призначення і проведення експертизи у справах про оспо-

ривання батьківства (материнства) на практиці дає збій та призводить до неправильного застосування судами норм процесуального права. Зокрема:

1) зустрічаються випадки, коли ухвали про призначення експертизи не виконуються, і суди, не реагуючи на цю обставину, ухвалюють рішення про відмову у задоволенні позову. Так, колегією судів палати з цивільних справ апеляційного суду Закарпатської області розглядалася цивільна справа за апеляційною скаргою позивача ОСОБА_1 на рішення Ужгородського міськрайонного суду від 8 червня 2011 року про відмову у задоволенні позову про виключення відомості про його батьківство з актового запису про народження ОСОБА_4. В якості доводів звернення до суду апеляційної інстанції позивач посилався на те, що суд безнідеставно не домогся виконання судово-біологічної (генетичної) експертизи, яку було призначено за його клопотанням. Оскільки судом першої інстанції висновок експерта за клопотанням позивача про призначення та проведення судово-біологічної експертизи не було одержано, апеляційний суд усунув неповноту у встановленні та дослідженні цієї суттєвої обставини спору. Висновком Одеського обласного бюро судово-медичної експертизи №165, яке провело молекулярно-генетичний аналіз ДНК позивача та дитини ОСОБА_4, ІНФОРМАЦІЯ_1 народженою відповідачкою встановлено, що позивач не є біологічним батьком цієї дитини.

У зв'язку з тим, що позивач довів відсутність кровного споріднення між ним та донькою відповідачки, апеляційний суд, згідно п.1 ч.1 ст.309 ЦПК України, скасував рішення Ужгородського міськрайонного суду від 8 червня 2011 року та ухвалив нове рішення про задоволення позовних вимог [6].

2) іншою проблемою, пов'язаною з проведенням експертизи в справах про оспорювання батьківства (материнства) та подальшим дослідженням у судовому засіданні висновку експерта, є ухилення однієї із сторін від участі в експертизі. Фактично на практиці може виникнути ситуація, коли сторони, зокрема відповідач, або заперечують проти проведення експертизи, або не заперечуючи проти проведення експертизи, систематично не з'являється до експерта для забору об'єкта дослідження. Так, судова колегія судової палати у цивільних справах апеляційного суду Харківської області в одному провадженні розглядала апеляційну скаргу позивача про скасування рішення Держинського районного суду м. Харкова про відмову в задоволенні позову про анулювання в актовому запису про народження дитини запису в графі «батько» та апеляційну скаргу відповідачки про скасування ухвали цього ж суду про її привід з дочкою в експертну установу для проведення судової експертизи. Одним із доводів позивача щодо скасування рішення суду першої інстанції була та обставина, що суд необгрунтовано не застосував положення ч. 1 ст. 146 ЦПК України щодо визнання факту неможливості його батьківства з огляду на відмову відповідачки від участі у проведенні судової медичної (біологічної) експертизи, посилавшись на мож-

ливий негативний вплив експертних досліджень на стан здоров'я дитини, яка має ряд захворювань. Відповідачка, в свою чергу, в змісті апеляційної скарги наголошувала на неправильному застосуванні судом першої інстанції норми ч.2 ст. 146 ЦПК України. Відповідно до цієї норми, у разі ухилення відповідача від проведення судово-біологічної (судово-генетичної) експертизи у справах про визнання батьківства, материнства суд має право постановити ухвалу про примусовий привід на проведення такої експертизи. Помилка суду першої інстанції полягала в тому, що він застосував правило ч.2 ст. 146 ЦПК України до праводів та учасників процесу, які не передбачені цією нормою права, адже в нормі зазначено про можливість застосування примусового приводу на проведення експертизи виключно у справах про визнання батьківства (материнства), а не його оспорювання. З врахуванням цього положення, апеляційну скаргу відповідачки була задоволено – ухвали суду першої інстанції про її привід з дочкою в експертну установу для проведення судової експертизи скасовані [7, с. 144-149].

Як вбачається із наведеного вище прикладу та аналізу матеріалів судової практики в цілому, суди у разі наявності клопотання однієї із сторін про призначення експертизи її призначають, намагаючись, з врахуванням п.2.5.5 Правил МОЗ №6 від 17.01.1995 р. залучити до її проведення другу сторону. Приказ такого залучення сторін до участі в проведенні експертизи можна побачити в ухвалі про призначення судово-генетичної експертизи Тячівського районного суду Закарпатської області, в резолютивній частині якої зазначається: «Зобов'язати ОСОБА_1 і ОСОБА_2 разом з донькою ОСОБА_4 з'явитися на вимогу експертів для відбору експертних зразків» [8]. Водночас невиконання такого обов'язку сторін не передбачає настання для них санкцій, та й зрештою як такої цієї обов'язок не прописаний в нормах ЦПК України. Проте одним із нормативних засобів залучення однієї із сторін до проведення експертизи у справах про оспорювання батьківства (материнства) є положення ст. 146 ЦПК України. Зміст ст. 146 ЦПК України складається з двох частин: загальної, яка поширює свою дію на будь-яку цивільну справу, яка розглядається судом, та спеціальної – частини, яка поширює свою дію виключно на справи про визнання батьківства (материнства). Перша частина (загальна) наділяє суд правом визнання факту, для з'ясування якого призначалась експертиза, або відмови у його визнанні у разі ухилення особи, яка бере участь у справі, в експертизі. Ч.2 ст. 146 ЦПК України (спеціальна) закріплює за судом право постановити ухвалу про примусовий привід на проведення судово-біологічної (судово-генетичної) експертизи відповідача, який ухиляється від участі в експертизі у справах про визнання батьківства, материнства. Фактично у разі ухилення відповідача без поважних причин від участі в призначеній судом судово-генетичної експертизи у справах про оспорювання батьківства (материнства) суд має можливість застосувати виключно положення

ч. 1 ст. 146 ЦПК України, тобто або визнати факт батьківства (материнства), або відмовити в його визнанні, але не застосовувати до відповідача примусовий привід на проведення експертизи, оскільки це можливо тільки у справах про визнання батьківства (материнства).

Тим Оржицікідзевський районний суд міста Харкова розглядав цивільну справу за позовом ОСОБА_1 до ОСОБА_2 про оспорювання батьківства та виключення з актового запису відомостей про батьківство. За клопотанням позивача, ухвалою суду від 18.02.2009 р. призначалася у справі судово-генетична експертиза, проведення якої доручалося Київському міському бюро судово-медичних експертиз Міністерства охорони здоров'я. При цьому Харківському обласному бюро судмедекспертиз було доручено провести відбір зразків крові. За довідками від лікує судова-медичної імунології, судом повідомлялися сторони про необхідність їх одночасної явки з дитиною для відбору зразків для генотипоскопічного дослідження, проте відповідачка з дитиною у зазначені експертами час і дату не з'явилася, хоча належним чином неодноразово повідомлялася про необхідність явки до бюро судово-медичних експертиз. Оскільки відповідачка ухилялася від проведення експертизи, а термін проведення експертизи сплив, Київське міське бюро судово-медичних експертиз повернуло ухвалу суду без виконання.

Беручи до уваги, що в подальшому судовому засіданні відповідачка все ж таки погодилася на проведення генетичної експертизи, але за умови, що позивач застрахує дитину і оплатить виїзд і перебування в м. Києві, ухвалою суду від 29.10.2009 р. повторно була призначена експертиза, проведення якої доручене тій самій Київській міській експертній установі. Неодноразово відповідачці пропонувалося з'явитися або в Харківське бюро судово-медичних експертиз, або безпосередньо до Київського міського бюро судово-медичних експертиз, їй направлялися повідомлення і телеграми, проте ОСОБА_2 відмовилася проходити експертизу, а потім і приймати направлену їй телеграму. Доводи ОСОБА_2 про те, що вона не отримувала повідомлень і телеграм, а тому не знала про проведення експертизи в м. Києві, оскільки Харківському бюро судово-медичних експертиз вона не довіряє, були розцінені судом як голосливі та такі, що суперечать наявним у справі доказам, тим паче, що при оголошенні ухвал суду про призначення експертиз відповідачка була присутня в судовому засіданні. Київське міське бюро судово-медичних експертиз повторно повернуло ухвалу без виконання і повідомило, що проведення експертизи методом ДНК-аналізу неможливо тому, що зразки крові підекспертних осіб не надані, тим більше ОСОБА_2 з дитиною не з'явилася на відбір зразків за викликом. Судом така поведінка відповідачки була розцінена як можливість застосування правил ст. 146 ЦПК України, якою визначено, що у разі ухилення сторони у справі від участі в експертизі або від подання необхідних матеріалів, документів, суд може визнати факт, для з'ясування якого її було призначе-

но, або відмовити в його визнанні (залежно від того, хто зі сторін ухиляється, а також, яке значення має для них ця експертиза). Враховуючи суперечність наданих суду доказів та ухилення відповідачки від участі в експертизі, яка має істотне значення при оцінці доказів, суд позовні вимоги ОСОБА_1 задовольнив [9].

Проте на практиці зустрічаються випадки несправильного тлумачення судами положень ст. 146 ЦПК України. Так, колегією судів Судової палати у цивільних справах Верховного Суду України розглядалася касаційна скарга на рішення Ленінського районного суду м. Вінниці від 16.05.2006 р. та ухвалу Апеляційного суду Вінницької області від 10.07.2006 р. за позовом ОСОБА_1 до ОСОБА_2 про оспорювання батьківства в контексті ч. 3 ст. 137 СК, 27.02.2005 р. помер чоловік позивачки В., з яким вона перебувала у зареєстрованому шлюбі з 03.06.2004 р. Після його смерті відкрилася спадщина. Вона як спадкоємця першої черги від свого імені та від імені неіснуючої матері В., опікуном якої вона є на підставі рішення Ленінського районного суду м. Вінниці від 13.05.2005 р., звернулася до нотаріуса із заявами про прийняття спадщини. У нотаріальній копії Г. дізналася, що на спадщину претендує також П. в інтересах неповнолітньої дочки Д. 2003 р.н. На думку позивачки, Д. не може бути дочкою спадкодавця, оскільки В. та П. перебували у зареєстрованому шлюбі по 2002 р., проте фактично шлюбні стосунки припинили у 2000 р. Актовий запис про народження Д. було зроблено за заявою її матері – відповідачки П., тому В. не міг знати про те, що його записано батьком дитини. Посилаючись на зазначене, Г. просила виключити з графи актового запису про народження Д. відомості про В. як її батька. Ленінський районний суд м. Вінниці рішенням від 16.05.2006 р., зазначеним без зміни ухвалою Апеляційного суду Вінницької області від 10.07.2006 р., позов задовольнив: виключив з актового запису про народження Д. відомості про В. як про батька.

Задовольняючи позов, суд першої інстанції, з висновками якого погодився суд апеляційної інстанції, виходив із того, що відповідачка ухилялась від проведення судово-генетичної експертизи та не довела того факту, що В. знав про те, що він записаний батьком Д.

Однак на думку колегії судів Судової палати у цивільних справах Верховного Суду України висновки судів щодо обставин справи зроблені з порушенням норм процесуального права, що призвело до несправильного вирішення справи.

Одним із таких порушень, серед інших, які мали місце, колегія вбачала саме в ігноруванні судовими інстанціями положень ч. 2 ст. 146 ЦПК України. Зокрема, в ухвалі колегії зазначається, що у п. 9 постанови Пленуму Верховного Суду України від 15 травня 2006 р. №3 «Про застосування судами окремих норм Сімейного кодексу України при розгляді справ щодо батьківства, материнства та стягнення аліментів» роз'яснено, що у разі коли відповідач у справі про оспорювання батьківства ухиляється від участі

у проведенні судово-біологічної (судово-генетичної) експертизи, суд вправі постановити ухвалу про його примусовий привід. З матеріалів справи вбачається, що позивачка порушила клопотання про проведення судово-генетичної експертизи, і суд виніс ухвалу про призначення експертизи. У зв'язку з відмовою відповідачки провадити експертизу 10.05.2006 р. розгляд справи було продовжено. Таким чином, колегія робить висновок, що питання про застосування примусових заходів для забезпечення проведення призначеної експертизи, відповідно до вимог ч. 2 ст. 146 ЦПК України, місцевий суд не вирішив. Апеляційний суд на зазначені порушення закону, допущені судом першої інстанції, уваги не звернув. За таких обставин ухвалені у справі судові рішення були скасовані з підстав, передбачених ч. 2 ст. 338 ЦПК України, з переданою справи на новий розгляд до суду першої інстанції [10].

Таке рішення колегії суддів Судової палати у цивільних справах Верховного Суду України викликає здивування. Як вбачається зі змісту ухвали, колегія посилається на п. 9 постанови Шенуму Верховного Суду України від 15 травня 2006 р. №3, в якій піліто вказує, що у разі коли відповідач у справі про оспорювання батьківства ухиляється від участі у проведенні судово-біологічної (судово-генетичної) експертизи, суд вправі постановити ухвалу про його примусовий привід. Проте п. 9 постанови присвячений справам про визнання батьківства (материнства), і жодного слова про справи, що стосуються оспорювання батьківства (материнства), не містить. Крім того, колегія вважає, що суди першої та апеляційної інстанції незарядано не застосували до відповідачки, яка відмовилася проходити експертизу, заходи примусового приводу, як це визначено ч. 2 ст. 146 ЦПК України. Однак в змісті ч. 2 ст. 146 ЦПК мова йде про можливість застосування примусового приводу на проведення експертизи виключно у справах про визнання батьківства (материнства). Складається враження, що колегія суддів ототожнює дві різні категорії справ – визнання батьківства (материнства), що регулюється ст.129, 131 СК та оспорювання батьківства (материнства) в контексті ст. 136-139 СК України, що не можна назвати доцільним.

3) Мають місце випадки й порушення судами першої інстанції клопотання сторін про призначення експертизи. Так, Колегією суддів Судової палати у цивільних справах Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ однією з підстав для задоволення касаційної скарги позивача щодо скасування ухвалених судових рішень судів першої та апеляційної інстанцій із переданою справи на новий розгляд до суду першої інстанції за позовом про виключення з актового запису про народження дитини відомостей про батька, було невирішення судом першої інстанції клопотання про призначення експертизи. Колегією суддів було встановлено, що, ухвалюючи рішення про задоволення позову, суд першої інстанції виходив із того, що відповідачка до справи – мати дитини, в судовому за-

сіданні підтвердила відсутність кровного споріднення між позивачем та дитиною, тобто визнала позов. Скасовуючи рішення місцевого суду та відмовляючи у задоволенні позовних вимог, апеляційний суд зазначив, що сторони не подали доказів того, що позивач не є біологічним батьком дитини, а геноскопічна експертиза судом не призначалась, оскільки сторони з таким проханням до суду не звертались. Разом з тим, визнаючи відповідачкою того факту, що позивач не є батьком дитини, не свідчать про відсутність генетичного зв'язку позивача з дитиною. Крім того, з матеріалів справи вбачається, що представником, який на підставі довіреності представляв інтереси позивача, заявлялось клопотання про проведення судово-генетичної експертизи для з'ясування питання, чи є останній батьком народженої відповідачкою дитини. Однак питання щодо призначення такої експертизи, згідно з вимогами ст. 145 ЦПК України, місцевим судом вяршено не було. Враховуючи заведене, колегія суддів розцінила висновки судів попередніх інстанцій щодо обставин справи як такі, що зроблені з порушенням норм процесуального права [11]. Така практика, на наш погляд, є невикраданною.

Дослідження судово-біологічної (судово-генетичної) експертизи везаволяють майже стовідсоткову кровну спорідненість між чоловіком (жілкою) та дитиною. У висновках експертів, які проводять молекулярно-генетичне дослідження, формулювання остаточного результату експертизи звучить наступним чином: «віргодність підтвердження біологічного батьківства особи відносно дитини складає величину не менше ніж 99,999999 %». Таке формулювання дозволяє стверджувати, що інші докази, що засвідчують походження дитини від певної особи й зібрані з дотриманням норм цивільного процесуального законодавства, які може враховувати суд при визначенні батьківства (материнства), є фактичними, допоміжними і не можуть бути повкладені в основу ухвалення рішення про визнання батьківства (материнства) без висновку експертизи. В цьому контексті ми погоджуємося з пропозицією С.А.Фесенко щодо корегування ст.145 ЦПК України, визначивши обов'язковим проведення експертизи у справах спірного батьківства (материнства) або за клопотанням однієї із сторін, або за ініціативою суду [12, с. 104-105].

Висновки. Зважаючи на викладене, можна сформулювати такі висновки:

1. визначити обов'язковим проведення експертизи у справах спірного батьківства (материнства) або за клопотанням однієї із сторін, або за ініціативою суду. Так, корегування норми ст.145 ЦПК України про обов'язкове призначення експертизи дозволить більш якісно сформулювати доказову базу у справах про оспорювання батьківства (материнства) та безперешкодно застосовувати судами до осіб, які ухиляються від обов'язку пройти судово-генетичну експертизу, положення ч. 1 ст.146 ЦПК України.

2. у випадку призначення судово-генетичної експертизи у справах про оспорювання батьківства (материнства) за ініціативою суду можна говорити про